ديموكراسي يةتي جيـهاني ئةمرِؤ !

((عيَراق وەک نمونەیەک))

نوسينى

شەوكەت عبدوالفتاح
shawkt19682000@yahoo.com

حەسەن حسێن
hasan0156@yahoo.com

عومەرمحەمەد
omer_m0287@yahoo.com

ئةم نوسينة

بەر ئەنجامی ئێوارە گفتوگۆیەکی سادەی نیوانمان بوو سەبارەت بە هەڵبژاردنەکانی عێراق‌وکوردستان,کە هەرسێکمان هاوڕابووین لەوەی هەڵبژاردن دەبێتە گەمەیەکی تر و لەژێر دەمامکی دیموکراسیدا شکستێکی‌تری کێشەی ڕەوای خەڵکی کوردستانی لێدەکەوێتەوە, ئیدی خۆمان بە بەرپرسیارزانی لەئاست وەها قۆناغێکی هەستیاروچارەنوس سازدا, تا سەرئەنجام کۆی تێڕوانینەکانمان ئەم نوسینەی لێکەوتەوە ,بە ئومێدین ئەگەر زۆربەکەمیش بێت,تروسکاییەکمان گەیاندبێت.

(حكومةتي خةلَك,بةدةستي خةلَك ,بؤخةلَك)

ئەبرهام لینکۆڵن

سیاسیەکان بەرلەوەی بگەنە کورسی دەسەڵات, بۆگەیشتن پێی سوودێکی زۆریان لەو ووتەگشتگیرە بینوەوبەدەربڕین‌و دەستەواژەی جۆراوجۆر و بەشێوازی جیاجیاش چەمك‌وواتای تایبەتیان لێ داتاشیوە. ئەوە بۆهەموولایەکمان ئاشکرایە کەدەوڵەت‌و دەسەڵات دووچەمکی بنەڕتی سیاسەتن‌وسیاسەتیش بۆخۆی جگەلەوەی کانونێکی گرنگی چالاکی هۆشمەندانەی مرۆڤە, بە شێوەیەکی توندوتۆڵیش بەژیانی رۆژانەی تاك‌وکۆمەڵەوە گرێدراوە, واتا سیاسەت‌و چالاکیە سیاسیەکان‌و ئامانجی کۆتایی سیاسەت, ڕاستەوخۆ کاریگەرییان لەسەر ژیانی کۆمەڵانی خەڵك هەیە, دیارە ئەمە پێچەوانەکەشی هەر ڕاستە. هەربۆیەشە هێزەسیاسیەکان بۆگەیشتن بە دەسەڵاتی سیاسی, کۆمەڵگا دەکەنە خاڵی بنەڕەتی لێکدانەوەکانیان, بەو نیازەی لە وێوە بچنە نێوبازنەی دەسەڵاتەوە, بەڵام بەدیوەکەی تردا ئەوە مرۆڤ‌وهۆشیاری‌یە کۆمەڵایە تیەکەیەتی کە دەکرێنە پردی پەڕینەوەی کەمینەیەکی کەم بۆ گەیشتن بەکورسیەکانی فەرمان ڕەوایی, ئەمە سەرەڕای ئەو ڕاستی یەی کەهەمیشە ئامرەزاکانی چونە سەرکورسیی دەسەڵاتیش ڕاپەرین‌وهەڵچوونە جەماوەریەکان, یاخود شۆڕشەکان بوون٬بەڵام سەرئەنجام لەبری ئەوەی حکومەتی خەڵك واتە حکومەتی بەرژەوەندی زۆرینەی خەڵك پێکبێت‌و ڕەزامەندی گشی بۆخۆی مسۆگەربکات‌وخەڵکیش لەدەستکەوتەکانی حکومەتی خۆی بەهرمەند بێت, بە پێچەوانەوە دەبێتە حکومەتی دژی خواستە سەرەتاییەکانی خەڵك‌و کەمینەیەکی فەرمان ڕەوا لەسەروو خەڵکەوە هەموو بەرژەوەندیەکان بۆ خۆی پاوان دەکاو بەمەش جەماوەر لەبەشداری هەمەلایەنەی قوڵ‌و راستەوخۆ لەدامەزراوە حکومیەکان بێبەش دەکات, ئەوسا مەگەر بەپرۆپاگەندە دەنا نەحکومەت لەدەست خەڵکدادەبێ‌ونەهی خەڵکیش, وەها حکومەتێکیش هەرچەندە پروپاگەندەکانی گەرموو گوڕبن بە دەستەواژەی یەکسانی‌و دادپەروەری‌ودیموکراسی‌و مافی مرۆڤ, لە پروپاگەندە زیاتر هیچ

دەستکەوتێکی ئەوتۆی پێنابێت کەبە لای بەرژەوەندی گشتی کۆمەلانی خەلکدا بشکێتەوەو هەرجۆرە ئومێدێکیش جگە لەخۆشخەیالیو فریودان هیچی تری لێ سەوز نابێت. ئەی کەوایە دیموکراسیەت چیەو لەکوێی کۆمەلگادا لەنگەر دەگرێت؟ مەگەر بەشداری راستەوخۆی هاولاتیان لەبەردەم سندوقەکانی دەنگداندا, واتای دیاریکردنی شێوەی پێکهێنانی حوکمی دیموکراسی ناگەیەنێ ؟ مەگەردیموکراسیەتو هەلبژاردنی دیموکراسیانە, بەمانای حوکمی دیموکراسیانە نایەت؟ بێگومان دەبێ وابێت: ئەی ئەوە نیە جیهان رێچکەی دیموکراسیەتی گرتووەو حوکمە دیکتاتۆریو تۆتالیتاریەکان بەرکەنار خراونو جێگەوپێگەیان لەکۆمەلی نێودەولەتیدا لە لاوازیدایەو بگرە بەرەو ئینقرازیش دەچن؟! بۆیە دەبێت تۆش باوەڕ بەم بیرو بۆچونانە بێنیت دەنا شەمەندەفەری تیژتێپەڕی دیموکراسیی بەلاتدا گوزەردەکات, بێئەوەی ئاوڕت لێبداتەوە بەجێت دەهێلێت,دواجاریش بەولۆژیکە دیموکراسیەی کە تۆوی تۆتالیتاری لەگەل خۆی هەلگرتووە پێت دەلێت : (ئەگەرلەگەلم نیت ,دوژمنیت) نەك هەرکالای کەسێکی نادیموکراسیت بەبەردا دەبڕن, بەلکوبە توندڕەوویێکی دژی دیموکراسیش ناوزەدت دەکەن ..بەهەرحال دیموکراسیەتیش بەپێی تێگەیشتنوباوەڕە جیاجیاکانی دنیای ئەمرۆش بەتەنها شوناسێکی سیاسی نیە, کەگروپوکۆمەلگە جیاوازەکان هەلیبگرن, بەلکو ئەویش کۆدێکە بۆچونە ناودنیای هاوچەرخەوە, کۆدێکە بۆقبول کردن لەدنیای ئەمڕۆدا, بەپێچەوانەشەوە نەبوونی ئەم کۆدە دەبێتە مایەی چارەگرانیو پەراویزخستنت لەدیدی کۆمەلگای تاك رەهەندوباوەوە, بەلام نابێت ئەوەمان لەبیر بچێت نەك هەرکۆدەکە بەلکو سەرجەم سیاسەتی جیهانگیری باوەڕهێنانە بە بایەخە سیاسیە ناجێگیرەکانی ئەمریکا, بەشێوەیەکی ڕوونتر بلێین باوەڕهێنان بە سیاسەتی ناجێگیری ئەمرۆی ئەمریکا بە بیانوی ئەوەی (ئەمە ئەمری واقعە) جگە لەخۆگونجاندنو چاوپۆشین لە ناعەدالەتی کۆمەلایەتی هیچی ترنیە,کارەساتەکەش لەوەدایە کە (دیموکراسی بوونودژە دیموکراسی بوونی تۆ) بەوەدا دەناسرێتەوە کە تا چەندە هاوپەیمانی ئەمریکایت و چەندە دژییت , هەرئەمەشە مۆلەتی ئەوەت دەداتێ کە لەگەمەی هەلبژاردنی دیموکراسییانەدا بەشداربیت یان نا,

لە سیستمی لیبرال دیموکراسیەکانیشدا,کەوا ڕادەگەیەنرێت لە پێشکەوتووترین جۆری دیموکراسییەکان بێت! بەتەنها مافی هاولاتی,لە هەلبژاردنی فەرمانڕەواکانی خۆیان دابین دەکات, نەك ئەوەی کە هاولاتییان ڕاستەو خۆ ئاراستەو هەنگاوەکانی دەولەت دیاری بکەن. ئەمە بەکەم گرتنو سوك تەماشاکردنی گرنگیی رۆلی مرۆڤە! چونکە وەها پرۆسەیەك بەناوی دیموکراسیەتەوە مرۆڤ لە بونەورێکی چالاكوهۆشیاری ناو مێژووەوە دەکاتە تاکێکی ئاڕاستەکراو, دەیکاتە تەنها دەنگدەرێکی ڕووکەشوبەس, ئەم حەقیقەتە زۆرتێڕامانی ناوێ کە هەموو سیستمە دیموکراسیەکانی دنیای ئەمرۆ هەرئەوەندە بەشایستەی مرۆڤ دەزاننولەوەندە زیاتری پێڕەوانابینن! دەتوانین زۆر دوورنەڕۆینو تەماشایەکی ئەزموونی دیموکراسی کورد بکەین کە هەندێك کەسی رۆشنبیر ڕووکەشانە و هەندێکیشیان بەمەبەستەوە بەئەزموونێکی بێ وێنەی رۆژهەلاتیان دەزانی ! لەکاتێکدا خەلکی کوردستان تازە لە چنگ ڕژێمی دیکتاتۆری بەعس رزگاری بووبوو تۆی ئومێدێکی نوێ لەدلودەروونی تاکی کورد چەکەرەی دەکرد, چاوەڕوانی گۆرانکاری هەمەلایەنەی ئابوری-سیاسی کۆمەلایەتیورۆشنبیری بوون, کەچی لەپاش هەلبژاردنیش سەرەڕای پروپاگەندەو بەلێنێکی زۆریش کەپێش هەلبژاردن بەخەلکی کوردستانیان دابوو, لەپێناوی بەرژەوەندی خۆیاندا هەردوو حزبە دەسەلاتدارەکەی کوردستان گوێیان بەهیچ بەهایەکی دیموکراسی نەداوهەرزوو بارودۆخیی سیاسی کوردستانیان بەبارێکی ناتەندروستو ناهەمواردا وەرچەرخاندو کەمینەیەك بەناوی شۆڕشگێرونوێنەرایەتی کوردەوە (ئێستاشی لەگەل بێت) لەسەروو دەولەمەندیەوە دەژیانو بەشی زۆری خەلکی کوردستانیش لەخوارهەژاریەوە ژیانیان دەگوزەران! جائەگەر ئەمە نمونەی سەرکەوتووی ئەزموونی دیموکراسی بێت, ئەی دەبێت ئەزموونە سەرنەکەوتووەکەی چۆن بێت ؟! ئەوخەلکەی کە سالی 1992 بەوپەڕی دلگەرمیوئومێدەوە چووە بەردەمی سندوقەکانی دەنگدان وبەهیوای بەهەشت بوون, ڕەنگە هەرگیز بەبیریان دانەهاتبێ دەنگی ئەوان دەبێتەمایەی شەڕێکی خوێناوی واکە ئامادەبن لەدژی یەکتری هێزە ئیقلیمیەکان بهێننە سەریەکتری بەحزبی بەعسی دیکتاتۆریشەوە کە لە31ی ئابی 1996دا بینیمان, شەڕێك کە تا پاش روخانی بەعسیش پشکۆکانی لەژێرەوە هەرگەش بوون, شەڕێك کە تائەمرۆش چارەنوسی هەندێك لە دیلەکانی تێداوونن!! ئێستا لەکوردستان کەسێك نادۆزیتەوە پێی وانەبێت بە بەشداری کردنی لە هەلبژاردنی سالی 1992 ی پەرلەمانی کوردستاندا هەست

بەپەشیمانی نەكاوئەوراستیەش نەسەلێنی كەدەنگی ئەو خێری دیموكراسی لێنەكەوتەوە, بەڵكو شەڕی نەگریسی ناوخۆی گەرمتر كرد, دەنگی ئەو نەبووە مایەی حكومەتێكی دیموكراسی كە بە چاوی عەدالەتویەكسانیەوە بڕوانێتە خەڵكی كوردستان, بەڵكو هەژارانی هەژارترو كرێكارانی بێكار ترو بیكارانیشی نابووت تركرد, لەولاشەوە تاوانبارانی پارێزراوترو سەروەتوسامانی دەوڵەمەندانیشی هەورازتربرد,دەنگدان چەندە بێخێر بۆ دەنگدەران گەڕایەوە دە هێندەش خێری بۆ ئەو لستوكەسایەتیانەدایەوە كە بەرانبەر دەنگی هاولاتیان ئەوپەری نامەسئول وبێ دەربەست بوون, بێ دەربەستیەك كە هەرگیز مێژوو لێی خۆش نابێت ,لەكاتێكدا خەڵكی كوردستان خەریكی گژووگیا خواردن بوون هەردوولستی حكومەتی هەڵبژێردراو لەسەرداهاتی گومرگەكان خەریكی شەڕبوون!! لەكاتێكدا مامۆستایان دروشمی (سەرنەوی نەكردن بۆموچەی رژێم)یان بەرز كردبوەوە,سەرمایەدارەحزبییەكان نرخی بەرزی كاڵاكانیان نەوی نەدەكرد, لە كاتێكدا خەڵكی بەهیوای بنیاتنانەوە بوون , حزبەكان تەواوی كارگەوپرۆژە حكومیەكانیان كردە ئەهلیوبەرپرسە باڵاكانی حزب بوونە خاوەنیانو دیاردەی كۆمپانیاكانیان كردە سومبلی بنیاتنانەوە!!, لێرەدا قسەلەسەر ئەو وەهمانەنییە كە بەهەڵبژاردنەوە دەبەسترێنەوە بەڵكو قسە لەسەردەنگدانی هاولاتیە, قسە لەسەر رۆڵی هووشیارانەی هاولاتیە لە بنیاتنانەوەی كەسێتی خۆیدا, دەنا خەیاڵی هاولاتیوخەیاڵی فەرمانڕەوایی لە كۆمەڵگەیەكی داخراودا لێكەوەدوورویێكەوە نامۆن.قسە لە لۆژیكی گەمەیەكە كە بۆبردنەوەی دەنگەكان ئامادەیە هەموو بەڵێنێك بەدەنگدەربدا بێئەوەی دەنگدەر هیچ بەڵێن نامەیەكی پێ مۆركردبێت دەنگدەرێك ترساو لەپرسی ئایندە! دەنگدەرێك, كە گەمەكانی پێ دووبارەو چەندبارە دەكرێتەوە بێئەوەی لە ئەنجامی دۆراوەكان بپرسێتەوە لەكاتێكدا دۆڕاوی یەكەم خۆیەتی نەك لستێكی دۆڕاو, چونكە دواجار دیموكراسیەتو هەڵبژاردنی بەناو دیموكراسیانە گەمەیەكە بۆ بردنەوەی دەنگەكانوگەیشتن بە كورسی فەرمانڕەوایی, لە وەها گەمەیەكدا ئەوهێزە نابێتە دۆڕاو كە دەنگەكان ناباتەوە ,بەڵكو دۆڕاوی ڕاستەقینە ئەو جەماوەرەیە كەبە ئومێدی ئایندەیەكی یەكسانو ژیانێكی ئارام وبێشەڕوشۆڕ كارتێك دەخاتە سندوقێكی بەتاڵەوە كە خاڵیە لەئومێدەكانی ئەو, خاڵیە لەو وەهمەی ئەمی پەلكێش كردۆتە ناوگەمەیەكی سیاسیەوە , كەنەك بەرژەوەندی ئەمی تێدانیە بەڵكو ئیرادەو چارەنوسیشی دەخاتە بەردەمی ئەگەری ئایندەیەكی نادیارەوە.

هەڵبژاردنەكانی عێراق

ئەزموونێك لەڕابووردوو, وانەیەك بۆداهاتوو.

هەرلەبەرایدا نیگەرانیو نارەزاییەتییەكی زۆر لەمەڕ هەڵبژاردنەكانی عێراق دەبینین, ئەمەش هەروا قسەیەكی بێبناغە نیە بەڵكو لە ماڵپەڕورۆژنامە ئازادەكان بەئاشكراو بەڕوونی نیگەرانیەكانو هۆكارەكانیان لەدیدوتێڕوانینی رۆشنبیراندا دەخوێنینەوە, ڕاستە ڕەنگە كەمێكیان نەبێت زۆربەیان لەگەڵ تێڕوانینو سەرنجی ئێمە هاوجووت نەبن ,بەڵام لەگەڵ هەمووئەوانەشدا دەنگی نارەزایینو هەریەكەیان لەگۆشەنیگایەكەوە تەماشای هەڵبژاردنەكانو پێشهاتو ڕووداوەكان دەكات, لەسەرجەمی ئەو هەموبیروڕا تێك ئاڵاوانەدا گەلێك تەرحی جوانوبیروڕای لۆژیكی ئامادەنوبە پێچەوانەشەوە بیروڕای تاریكو ناواقیعی وبگرە شۆڤینیەكنیش بێدەمامك قسەی خۆیان دەكەنوئەم شەپۆلیقسەكردنەش تادێ هەربەردەوامە, كەچی چ لەكوردستانو چ لەعێراق كە بڕیار وایە لەمەولا دیموكراسیی بێت!! ,بەتەنها نوسەرو ڕۆشنبیران بایەخ بەنوسینو قسەكانیان نادرێت, هیچ لایەنێكی دیموكراسی! نیە بپرسێت ئێوە بۆ نارازینو بۆچی تورەییتان پێوە دیارە؟ ئەگەر ئەمە بەناوی بیروڕای جیاوازەوە بەحاڵەتێكی سادەو ساكار وەربگیرێ, بەڵام ئەوە نائاساییەو مایەی هەڵوێستە كردنە كەبەمەجلیسی گەرموو گوری حزبەكانەوەدیارە كە چۆن دیوەخانی هەردوو حزبی كوردیش لەهەمووان گەرمتروڕازاوەترە بۆ سەرۆك خێڵو شیخ العشیرەی نەتەوە جیاجیاكانی عیراق!! ئەمەش هەرواڵە خۆڕاوبێبناغە نیە بەڵكو ئەم ماستەش تاڵە موویەكی سیاسی تێدایەو دەركەوتنی نیشانەیەكی داهاتووە, كەدیسانەوە عیراقی پاش سەدام حوسین هەرچەندە ناوی دیموكراسیشی پێوەبێ لەدیدی سیاسەتمەداری عیراقیەوە هێشتاوەختی ئەوەنەهاتووە ببینە وولاتێكی دیموكراسی, بەڵكو دەبێت ئەمیش قوناغی ساوایی تێپەڕێنێو حكومەتی ساواش بێگومان پێویستی بەباوكی كاراودڵسۆز هەیە,ئەگەر سیستمیش باوكانەبێت ئەوا بەرۆشنبیری دەمڕووت! ئەم ئەزموونە سەرناكەوێ, كەواتە دەبێت زەمەنێكی تریش شێخومشایەخو پیاوانی ئاینیو پیاوماقوڵانی

نیشتمان پەروەر بێنەوە پێشیٚو جڵەوی ئەم وەزعە ناسکە بگرنەوە دەست. (وەك بڵێی دەسەڵات بەوان نەبێت بەڕێوەناچیٚ !) لەلایەکی تریشەوە نارەزایەتی رۆشنبیرانو خەڵکی کوردستان فاکتەرێکی دەگەڕێتەوە سەر ئەزموونی تاڵی دەسەڵاتداریتی هەردوو حزبە زلهێزەکەی کوردستانو لەدەست دانی متمانەی خۆیان,بەتایبەتی پاش ڕوخانی ڕژیمی بەعسو شەرمنییان لەئاست ئەمریکاو شۆڤێنیزمی عەرەبیودلڕەقیان لەگەڵ خەڵکی کوردستان ئەم بێباوەڕیەپێیان ڕونتر دەردەکەوێت , بەڵام لەڕاستیدا هەردووحزبەکەی کوردستانوتەنانەت حزبەبچوکەکانی تریش کە لە دەرەوەی لستی هاوبەشدان پرۆژەی سیاسییان نییە بۆدیاری کردنیمافی چارەنوسی خەڵکی کوردستان, چونکە لەڕاستیدا هەوڵی حزبی کوردی تائەم چرکەساتەش دیاری کردنی مافی چارەنووس نیە, بەقەد ئەوەی هەوڵەکانیان ,تەنانەت شەڕودانوسانەکانی پیشووتریشیان بەدەوری ئامانجێکی تردا خولاوەتەوە کە ئەویش لە وەرگرتنی پشکێك لەحکومەتی ناوەندی عێراق تێنەپەڕیوە, وەك دەبینین ئەوان هەمیشە دروشمی یەکپارچەیی خاکی عێراقو جیانەبوونەوەیان بەرزکردۆتەوە, ئەمەش لەگەڵ خواستو بەرژەوەندی خەڵکی کوردستان ناکۆکو لەگەڵ بیری شۆڤێنزمی عەرەبیوتەنانەت دەوڵەتە ئیقلیمیەکانی تریش وەك تورکیاوئێران هاوجووتوتەبایە. هەروەك خەڵکی کوردستان ئەوەی بینی کە حزبە تەقلیدیەکانی کوردستان بەکردەوە لە ژێرپەردەی نوێنەرایەتیو حوکمڕانی خۆیاندا چەندساڵێك یاری بەچارەنووسی کۆمەڵگەی کوردی دەکەنو هەمووکایەکانی سیاسەتودەسەڵاتیان ئیحتیکار کردووە وهەنگاوە تاکتیکیەکانیشیان, هەربەو نیازەیە لە ئایندەدا, هەروەك لە بڕیاری یەك لیستیو پێکهاتنەوەی ئەمجارەیاندا بەڕوونی دەردەکەویٚ, کە خۆیان وەك دەسەڵاتی ئەبەدی پیشنیاز کردووەویەکدوو کورسی لە رزۆکیشیان وەك خێرپێکردنێك بەحزبەکانی تر ڕەوابینیوە, دەنا هەڵبژاردن چ واتایەکی نەماوەتەوە چونکە ئەوان پێش وەخت براوەودۆراویان تاوو تۆیٚ کردووەو دەنگدانیش دەبێتە سیناریویەکی عەنتیکە.ئیدی ئەوانەشی بەجیا دادەبەزن یان لەپاڵ ئەواندا هیچ لە ناوەرۆکی سیناریوی هەڵبژاردنەکان ناگۆڕیٚو سەرەنجام هەرلیستی هاوبەش دەیباتەوە, ئەوەی گرنگە لەم تاکتیکەی حزبە دەسەڵاتدارەکاندا ئەوەیە کەلستی هاوبەش هەموولایەنەکانی تر دەخاتە پەراوێزەوە چونکە ئەگەر هەریەك لە یەکێتیوپارتی رێژەیەکی بەرچاو لەدەنگدەرانیان هەبێت, ئەوا نابنە موانافیسی یەکتری, بەڵکو دوبەرانبەری هەموولایەنەکانی تردەبن لەوهەڵبژاردنەدا, ئەمە جگەلەوەی لستی هاوبەشو شێوەی دابەشکردنی کورسیەکان بۆماوەیەکی نادیارئەگەری شەڕی ناوخۆ دوادەخات, مەگەر حزبێکی تردەنگەکان بەرێتەوە کەئەمەش ئەگەرێکی دووروحساب بۆنەکراوە,خەڵکی کوردستان باش لەو ڕاستیە تێگەیشتوون کە ئەم دووحزبە دۆران نەلەبەرانبەریەکتریو نەلەبەرانبەر هیچ لایەنێکی تریشدا قبوڵ ناکەن, بەڵکو لەوەها حاڵێکدا میلیشیاولۆژیکی چەك دەبنەوە مەحەك , ئەمەش دیسانەوە لە هەلومەرجی ئەمرۆی کوردستاندا وەها شەڕێك زەمینەی لەباری بۆنارەخسیٚ چونکە لانی کەم ئەمریکا ڕێگای وەها شەڕێك ناداتە هاوپەیمانەکانی تا وەزعەکەی لێبشێوێنن,ئەوەشی ئەمرۆ پروباگەندەی بۆدەکەن گوایە لستی هاوبەشوڕیککەوتنیان لەبەرژەوەندی کوردە لە راستییەوە دورە چونکە ئەم دووحزبە لەرابووردوودا ئەوەی ویستیان کردیانوئەوەی بەعس بەدرێژایی 35سالی دەسەڵاتیخۆی فریای جێبەجیٚ کردنی نەکەوتبوو ئەمان لەکوردستان تەواویانکرد!! هەروەك لەشەڕی ناوخۆشدا ئەوەی بەلایانەوە گرنگ نەبوو بەرژەوەندی کورد وتەنانەت بەرژەوەندی حکومەتەکەی خۆشیان بوو بەڵکو ئەوەی لەسەروهەمووشتێکەوە حساب بۆکراو بوو بەرژەوەندی باڵای حزب بوو, هەروەك بینیمانوتائێستاش زەق بە بەر چاوانەوەیە ئەوەیە کە حکومەتو پەرلەمانیش موەزفێکی بێدەسەڵاتی حزب بوون, حکومەت خاوەنی هیچ شتێك نەبوو, نەبڕیارونەدامودەزگای بڕیاردەر تانەت حکومەت خاوەنی رۆژنامەیەك, ڕادیویەکی لۆکاڵی ,تەلەفزیونێك نەبووئەگەر حزب خێری پێنەکردایە !! کەواتە لەپاش هەموو ئەوخروقاتە ترسناکانەوە چیەوایان لێدەکات کەلستی هاوبەش پێك بهێنن ئەگەربەرژەوەندی باڵای حزب نەبێت؟! لستی هاوبەش ئەو تاکتیکەیە کەلەسایەیدا دەتوانن هەندێك پڕوپاگەندەی چەواشەکارانە بکەن وەك : بەرژەوەندی باڵای میللەتو... شتی لەم جۆرە. ئەمە لەکاتێکدایە ئەگەری ئەوەهەیە رێژەیەکی زۆری خەڵك دەنگ نەدەنوخەڵکی گوڕوتینی ئەزموونی پێشوویان نیە بۆهەلبژاردنەکان, هەڵبەت دەنگ نەدانو بەشداری نەکردنی هەڵبژاردنەکانیش واتای وەرنەگرتنی شەرعیەتەوکە ئەمەش بۆئیعتباری دیموکراسی زیانێکی گەورە لە سومعەی سیاسی هەردولادەداوکاریگەری نێگەتیڤیشی لە سەر پڕۆژەی ئەمریکادەبێت لە ناوچەکەدا ,بەتایبەتی بۆحزبە کوردیەکان کەئێستا پروپاگەندەی ئەوە دەکەنوخۆیان

بەنوێنەری خەڵكی كوردستان ناوزەد دەكەن. بۆیە لستی هاوبەش هەرهیچ نەكات لانی زۆری لایەنگرانی هەردولا رادەكێشێتە بەردەم سندوقەكانی دەنگدان,سەبارەت بەكۆی گشتی خەڵكیش سەرەڕای ڕەخنەیەكی زۆریش لەدەسەڵاتی كوردی بەڵام هێشتا ئەم ڕەخنەیە وەرنەگەڕاوەتە سەرهەلوێستی چالاكوئەكتیڤ,هەلوێستێك كەببێتە بناغە بۆدروستكردنی رایگشتیوشەقامی كوردی و ببێتە فاكتەرێكی گرنگی وەرچەرخانی سیاسی لەناوچەكەدا, ئەم هەڵوێستە نێگەتیڤولەهەمانكاتدا پاسیفەش دواجار بەقازانجی دەسەڵاتی كوردیدا دەشكێتەوە, لەبەرئەوەی ئەو نارەزایەتیەی خەڵكی كوردستان لەلایەكەوە بەسیماوروخساری دیموكراسی ناوزەد دەكەنو ڕوخساری خۆیانی پیێ ئارایشت جواندەكەنەوە, لەولاشەوە لەپەرشوبڵاوی ئەودەنگەنارازیانە كەڵك وەردەگرنەوە, چونكە سەرەنجام نارەزایی پەرشوبڵاو هەردرێژە بەدەسەڵاتی كۆن دەداتەوەونابێتە مایەی هیچ مەترسیەكی ئەووتۆ بۆكورسیەكانی دەسەڵات. بەڵام لێكدانەوەی بنەڕەتی لەم هەڵوێستەی زۆربەی خەڵك تەنها نیشاندەری ئەوەدەبێت كە متمانەی بەدەسەڵاتی ئێستاو ئاینده نابێتوهەرلە ئیستاوەلەڕەزامەندی گشتی بەهرەمەند نابێت ,واتە :

1. /نەمانی متمانەو رەزامەندی گشتی بەفەرمانڕەواكانی ئێستای دەسەڵات ئەویش لەئەنجامی ئەوئەزموونەوەیە كەخەڵكی كوردستان بەدەستیان هێناوە.
2. نەبوونی متمانەونیگەرانی لەئەنجامەكانی یەكەم هەڵبژاردن لەكۆماری دووەمدا*,ئەمەش بەرئەنجامی سیاسەتوڕەفتارەكانی دەوڵەتی عێراقەوە دەرهەق بەخەڵكی كوردستان.

دیارە ئەمەش شەرعیەتی دەسەڵات دەخاتە ژێر پرسیارەوە,بەپێچەوانەی هەربانگەشەیەكەوە كە دەسەڵات خۆی تێدا بەشەرعی دەزانێت,(چونكە شەرعیەت پێشمەرجی دەسەڵاتەو لەسیستمی دیموكراسیشدا گرنگییەكی زۆری هەیە,لەبەرئەوەی دەسەڵاتی دیموكراسی لەسەر ڕازیبونی خەڵك بنیاتدەنرێت, بەپێچەوانەوە لەحاڵێكدا شەرعیەت ئامادەنەبێت حكومەت پشتگیری دەدۆڕێنیێو لەحاڵەتی ئامادەنەبوونی شەرعیەتدا بەتەنها زۆرداری دەسەڵات دەهێڵێتەوە)(*) كەچی بەپێچەوانەی بنەماكانی دیموكراسیەتەوە لەساتەوەختی پاش ڕاپەرینەوە ئەم دووهێزەی لەكودردستان دەسەڵاتدارن بەزەبری چەك شەرعیەتی بەخۆی داوەو(ڕەزامەندی !!)بەدەست هێناوەوخەڵكی ناچاركردووە ملكەچی ستراتیژە نادیموكراسیەكانی بن, داخستنی شوراكان لەبەهاری ساڵی1991بەزەبری چەكوپاشتریش شەڕی ناوخۆی هەردووی حزبی دەسەڵاتدار كە كارەساتی گەورەیان تووشی خەڵكی كوردستان كرد,هێشتا نەچونەتە قوڵایی مێژووەوەو لەیادەوەریە نزیكوتاڵەكانی خەڵكی پاش راپەرینن, كەهەتا ئەمرۆش ئەولۆژیكە تۆتالیتارە لەبەرگی دیموكراسیدا بریار لەهەڵبژاردنەكانی داهاتو دەدا,لە كاتێكدا ئەمان جەخت لە هەلبژاردنەكان دەكەنەوە بۆبنیاتنانەوەی دەوڵەتی عیراق كە كتومت پێكهینانەوەی دەوڵەتە كۆنەكەی عێراقە لەفۆرمێكی تری سیاسیدا, كەئەمریكا خوازیارێتی لەزووترین وەختدا بەئەنجامی بگەیەنێ, كەچی حزبی كوردی بەگەرمییەوە بەپیر دامەزراندنەوەی دەوڵەتی عیراقەوە دەرۆنوخەڵكی كوردستانی بۆ فریو دەدەنو جارێكی تر تەوقەكانی هاولاتی پلەدووی دەكەنەوە گەردن, عێراقێك كە بیری ناسیونالستی عەرەبی وئیسلامی لەنێوبەشە عەرەب نشینەكانی ناوەراستوخواروو سەرچاوەی نائارامی شەڕوتیرۆرەو بەم زووانە ئارامیودڵنیایی كۆمەڵایەتی لیێ چاوەروان ناكرێ, چ بۆ كوردوچ بۆ لیبراڵو عەلمانیەكانی عێراقیش,چونكە ئەوە ئاشكرایە بارگاوی بوونی دەستوری ئایندەی عێراق كەدواتریش دەبێتە هەمیشەیی بۆ بەڕیوەبردن, بەودوو ئایدۆلۆژیا دەمارگیرییەوە هەرگیز كوردوهیچ هێزێكی عەلمانی ترقەبوڵ ناكاو هەموولایەك تیایدا زەرەر مەند دەبن,لێرەدا مەبەست لەوە نیە كە هێزەكوردیەكان عەلمانین,بەڵكو دەمانەوێت بڵێین لەوەداكورد زەرەرمەند دەبێت كەعێراق سەرلەنوێ لەسەرپایەكانی شوناسی نەتەوەییوئاینی بنیات دەنرێتەوە شوناسی نەتەوەییوئاینی عەرەبیش هەروەك لەمێژوودا وابووە هەتا ئەمڕۆ نەجیاوازی قبوڵ كردووەو نەبەتەماشە قبوڵی بكات, چونكە عیراق پەیوەندیەكانی بەكۆمەڵی وولاتانی عەرەبەوە (الجامعە الدول العربیە) درێژە پێدەداودەبێتە ئەندام تیایدا ئەویش رازی نابێت دەوڵەتێك بگرێتەخۆی كە ئیسلام تاكە دینی رەسمی دەوڵەتەكەی نەبێت, ئەم شوناسە ئاینیونەتەوەییەش هەتا ئەمرۆ یەكێك بووە لەفاكتەرە گرنگەكانی ململانێی خوێناوی لەعێراقدا, بەرزكردنەوەی تاكە شوناسێكی دیاریكراو وەك مادەیەكی رەسمی دەوڵەت پێچەوانەی بنەماكانی دیموكراسیەتو یەكتر قبوڵكردنە,بەمەش گوتاری

عەلمانیەت تۆشی تەنگژەو لەمەنگەنەدانێكی تردەبێت,چونكە ئەوەی هەتا ئەمرۆ دیارە هەرئەوەیە كە عێراق سەرەڕای بوونی نەتەوەی جیاوازوبیروباوەری جیاوازوئاین‌ومەزهەبی جیاواز سەرلەنوێ دەچێتەوە ناو كۆمەڵەی وڵاتە عەرەبیەكان‌وكۆنگرەی وڵاتانی ئیسلامی ئەمەش سەرچاوەیەكی نەهامەتیەكان‌و ونبوونی ئاسایشی كۆمەڵایەتی ئایندە دەبێ‌ولە هەمانكاتیشدا دەرفەتی مانەوەی كلتوری بەعسیزم لەعێراقدا سازدەكاتەوەو پرۆژەی لەبەعس خستن مایەپووچ دەكات, بەبروای ئیمە بۆئەوەی شەڕ لەسەر شوناس كۆتای پێبێت وعیراق درێژە بەو شەڕەنەداو لە مەولا ئارامی بەخۆیە ببینێ پێشوەخت پێویستە هێزەسیاسیە عیراقیەكان بەعەرەب‌وكوردونەتەوەكانی تریشەوە گوتارە سیاسیەكانی خۆیان بگۆڕن‌و بەئەندازەی پەیامی مرۆڤایەتی لەو لۆژیكانە خۆیان بەدووربگرن‌ونەتەوەوگروپەكۆمەڵایەتیەكانیش ئەو غرورە وەهمیە بشكێنن كە گیرۆدەی بوون‌و جگەلەكاولكاری‌وشەڕ هیچی دیی بەرهەم نەهێناوە,غروری نەتەوەیی‌ودینی وەهمێكە دواجار سەرجەم بونیادەكانی كۆمەڵگا دەرۆخێنێ‌وتەڕو ووشك دەسوتێنێ .

شەرعیەتی یاسایی‌ودەستوری هەڵبژاردنەكان

ویرای ئەوئاستەنگ‌ولەمپەرانەی كە لەبەردەم دیموكراتیزە بوونی سیستمی سیاسی عێراقدان, هەڵبژاردنەكان ئەم دوو تایبەتمەندیەشیان هەیە.

1/ یەكێك لەپێوەرەكانی هەڵبژاردنی دیموكراسیانە ئەوەیە كە دەبێت بارودۆخی ئەو وڵاتە لەڕووی ئاسایشەوە سەقامگیربێت تاكوو هەڵبژاردن بە بێگرفتی ئەمنی ئامانجەكانی بپێكێت, بەڵام بەپێچەوانەوە بارووودۆخی سیاسی ئەمرۆی عێراق جەنگێكی ئەهلی دان پێدانەنراوە, ململانێی خوێناوی لێرەولەوێی رۆژانەی نێوان هێزە داگیركەرە هاوپەیمانەكان وتیرۆریزمی عەرەبی‌و ئیسلامی بەناوی مقاومەوە ئەو سیناریو وكارەكتەرانەی كەلەپشت پەردەكانەوە خەریكی ئامادەكردن‌ودەرهێنانن, بارودۆخێكی ئالۆزودژواری پێكهێناوەوئەمەش ئارامی‌وئاسایشی لەسەرتاپای عیراقدا تێكداوە,نەك هەرئەوەندە بەڵكو لەڕووی سیاسی‌وئابوریشەوە دیسان زەمینەی هەڵبژاردن نالەبارە, چونكە سەرەڕای زاڵبوون‌و باڵادەستی حزب‌و میلیشیاكانیان لەناوچە جیاجیاكاندا‌ودابەشبوونی عێراق بەسەرچەند كانتۆنێكدا یاساودەستوریش لەواقعدا بوونیان نەماوەولەشوێنی ئەوان بڕیاری مەكتەبی سیاسی حزبەكان كارپێكراون .ئەمەش بەوشێوەیەی ڕاستەوخۆو ناراستەو خۆبە قازانجی (حزب) هەرحزبێكی دەسەڵاتداردا دەشكێتەوە لەناوچەی ژێردەسەڵاتی خۆیدا هەربۆیە دەشێت بڵێین هەرلەئێستاوە ئەنجامەكان ڕوون‌و ئاشكران, ئەوەشی بەناوی هەڵبژاردنەوە ئەنجام دەدرێت سنوری نمایشێكی ڕوكەشانە نابەزێنێ, هەروەك ئێستا دەبینین لەكوردستان پارتی‌ویەكێتی بەم لۆژیكە كاربۆهەڵبژاردنەكان دەكەن ئیدی هەرلەبەكارهێنانی سەرچاوەكانی دارایی‌و زەوی دابەشكردن و دامەزراندنەوە بۆكڕینی دەنگەكان تادەگاتە بەڵێنەكانی پاش هەڵبژاردنیش, تەنانەت كڕینی رۆژنامەنوسان‌و كەناڵەكانیان بۆئەم مەبەستە,ئەمە جگە لەبەگەڕخستنی دەزگا مەركەزیەكانی ڕاگەیاندن كە لەڕاستیدا هی حزبن‌وخۆیان بەكەنالی ڕەسمی ناویان دەبەن ,نەك هی حزب,ئیحتیكاركردنیان بۆ پەخشكردنەوەی سیاسەتەكانی حزب لەمەڕهەڵبژاردن كەلەبنە ڕەتدا وبەپێی بانگەشەكردنی حكومەت ,دەزگاكانیان دەبوو لەلایەن خەڵكانی ترەوە سودی لێوەربگیرایە. بەبەكارهێنانی صلاحیاتی ئیداری لەلایەن حكومەتی مەكتەب سیاسیەكانەوە بۆدانانی فشاری مەعنەوی لەسەرهاوڵاتیان ئەمانەو زۆری تریش كەبەرواڵەت‌وبەپێی بانگەشەكان لەگەڵ یاساكانی هەڵبژاردن‌وبڕیارەكانی (كۆمیسۆنی باڵای هەڵبژارن) ناكۆكن ,بەڵام لەناوەرۆكدا ئەوەنیشان دەدەن كە دیموكراسیەت جگە لەكڕین‌وفرۆشی دەنگاكان هیچ واتایەكی تری بۆنامێنێتەوە. ئەوەی ئەمرۆ زۆر پێداگری لەسەر ئەنجامدانی هەڵبژاردنەكان دەكات ئەمریكایەولایەنگرە عیراقیەكانیشی بێ ئەوەی واقعیانە بۆئایندە بڕوانن شوێنی كەوتوون, چونكە بەئەنجام گەیاندنی هەڵبژاردنەكانیش هەرسەرئەنجامێكیان هەبێت, گرنگ نیە بەقەد ئەوەی زەمینەی دەوڵەت‌و دەستورێك بخولقێنێ كە ئەمریكا مۆری شەرعێتی لێبداوبەڕەسمی بناسێ, لە بەرانبەریشدا دەوڵەتی عیراق شەرعیەتێكی یاسایی‌و مۆڵەتێكی ڕەسمی بەمانەوەی هێزەكانی ئەمریكا بدات, ئەمەش بۆ ئەمریكا گرنگیەكی تایبەتی هەیە بۆئەوەی ڕەقیبە ئەوروپییەكان‌و(un)و وڵاتە عەرەبیەكانیشی پێ دەمكووت بكات, هەر بۆیەشە ئەمریكاوشوێنكەوتووانی لەپێناوی ئەنجامدانی هەڵبژاردنەكاندا هەموو مەفاهیمە باووگشتیەكانی دیموكراسیان پیشێل كردووە, تەنانەت بەپیی ئەو یاساگشتیەی كە

جارنامەی گەردوونی مافەكانی مرۆڤ بۆهەرووڵاتێك بەرەسمی ناسراوە كە هەڵبژاردنی تێدا ئەنجامبدرێت پێویستی بەكەشێكی ئارام هەیە, هەڵبژاردنەكانی عێراق ناچنە چوارچێوەی هەڵبژاردنێكی یاساییەوە,ئەمە جگەلەوەی دیسان لەڕووی یاساییەوە هەڵبژاردنەكانی عێراق نایاسایی دەبن چونكە هێشتا لەژێرچاوەدێری هێزی داگیركەردایە, دیسانەوە لەڕووی یاساییەوە عێراق خاوەنی سەرداری یاسایی **(السيادة القانونية)**ی دەوڵەت نیە,هەتا ئەمرۆش بڕیارومەرسوماتەكانی(پۆل بریمەر)لەپاڵ (یاسای كاتی بۆدەوڵەتی عێراق)حوكم دەكەن, تەشریعاتە دەستوریەكانویاساكانی هەڵبژاردن بەفلتەری چاوەدێریەكانی بریمەروئەمریكاییەكاندا تێپەڕیوە, ئەمەش لەڕوی یاسای نێودەڵەتییەوە دەكەوێتە ژێرپرسیارێكی جدیەوە,بەشێوەیەكی ڕوونوسادەتر بڵێین هەموو پرۆسەیەكی هەڵبژاردن پێویستی بەتەشریعێكی یاسایودەستوری هەیە, پێویستی بەسەرپەرشتی كردنی هەڵبژاردن هەیە,بەڵام هەڵبژاردنەكانی عێراق هێزی یاسایی خۆی لە پرەنسیبی تەوافوقەوە وەرگرتووە,كەلەنێوان هێزولایەنە پێكهێنەرەكانی (ئەنجومەنی كاتی) ڕابوردووی حوكمڕوئەمریكیەكاندا مۆر كراوە, تەوافوق لە سەریاساكانی هەلبژاردن , تەوافوق لەسەر یاسای كاتی بۆدەوڵەتی عێراق) تەوافوق لەسەردیاردەی پێكهێنانو دیاری كردنی (كۆمیسۆنی باڵای هەڵبژاردنەكان)ئەگەرچی ئەم تەوافوقەی ئەمرۆ ڕەنگە لە ڕووی هەلومەرجی ئێستای عێراق تاڕادەیەك شیاوبێت, بەڵام لەڕووی ناوەرۆكەوەولەڕوی یاساییەوە كەوابەستەیە بەفلتەریشینی ئەمریكیەوە مەعقولیەت لەدەست دەداتەوە.

ئێمە تەوافوقوتەنانەت هۆكارئەنجامەكانیشی شیناكەینەوە,بەڵكو ووردەكاریە یاساییەكانی هەڵبژاردن بەجێدێلین بۆ پسپۆرەیاسایی یەكانومافناسو یاساناسە ویژدان زیندووەكان هەتا شەنو كەوێكی یاسایی‌وبابەتیانەی باشتر لەملایەنەوە بكەن, ئەوەی كەئێمە بەكورتی پەنجەی بۆدرێژ دەكەین چەندلایەنێكی تری هەڵبژاردنەكانن كە لەیاسای كاتی بەرێوەبردنی دەوڵەتدا هاتووە ,(بەندی چوارەمی‌مادەی(31)ی یاساكەدا, مەرجەكانی بوونە ئەندامی ئەنجومەنی نیشتمانی عیراقی دیاری كردووە كەمەرجی خۆپالآوتنیشەو دەڵێت :(لەحزبی بەعسی هەڵوەشاوەدا بەپلەی ئەندام فیرقە یان سەروو تر ئەندام نەبووبێت ,خۆئەگەرئەندامێكی كاركەر(عظو عامل) یشبووبێت ئەوادەبێت بەڵگەنامەی پاكانە لەحزبە هەڵوەشاوەكەی بەعس پڕبكاتەوە,, یان ناشێت فەرمانبەری دەزگاسەركوتگەرەكانی پێشووبووبێت وەیاخود ئازاری هاوڵاتیانی دابێت, نابێت لەوانە بێت كە بەشێوەیەكی نارەوا لەسەر حسابی ووڵاتومافی گشتی دەولەمەند بووبێت) .جـــــــــــــــــوانە !!كۆمەڵە مەرجێكی باشن,بەڵام عەیبێكی تیدایە ئەگەر جێبەجێ بكرێ ئەوادەبێت حزبولایەنە سیاسیەكانی عێراقوكوردستان,لیستەكانیان بكێشنەوەو یان لانی كەم بەلیست دانەبەزن, چونكە سەرچاوەكانی سەروەتوسامانی ئەم حزبانە لەگەڵ ئەومەرجانەی سەرەوە وێك نایەتەوەو پێكەوە هەڵناكەن, داهاتی ئابووری سەرچاوەسرووشتیەكان, داهاتی كاروجموحۆڵی بازرگانی هاوڵاتیان بووە لەشێوەی سەرانەیەكی زۆرە ملێ وە بووە, نەك وەك باجی خزمەتگووزاری , هەرلایەنەو بەپێی ئەودەسەڵاتە لۆكاڵییەی كەهەیەتی لەناوچەیەكی دیاریكراودا,یاسایەكی تایبەتی خۆی پەیرەو كردووەودەمارە ئابووری وبازرگانە سەرەكیەكانیشیان بۆخۆیان پاوانكردووەوئەمەش تەنها بووەتە مایەی خێرو خۆشی بۆحزبو بەرپرسەباڵاكانی‌وئەوانیان دەوڵەمەند كردووەو تەنانەت بەشێوەیەكی هێندە نایاسایی‌ونا ئاسایی دەوڵەمەندوخۆشگوزەرانی كردوون كە ژیانی ئاساییان گەلێك لەدەوڵەمەندی هەورازتر رۆیشتووەو ئەمەش لەكاتێكدابووەكە خەڵكی كوردستان لە خوار هەژاریو بگرە هەروا كەمێك لەملای مەرگەوە ژیاوە, لەم پێناوەدا سنوورە یاساییەكانیان بەزاندووەوتوانای سیاسی‌وصلاحیاتی ئیداری‌وتەنانەت هێزی چەكداریشیان لەپێناودا بەكارهێناوە, سەبارەت بەئەندامێتیش لە حزبی بەعسدا بڕیارەكە حاشاحازری لەوكەسایەتی‌وحزبولایەنانە نەكردووە (كەدەبوو ئەمەی بیرنەچوایە) كەئەمرۆ لەحكومەتی نوێی عێراقو لەناوحزبە سیاسیە عێراقی یەكانیشدا بەكوردوعەرەبوتووركمانەوە,گەلێك تاوانباری گەورە گەورە, هەرلەموخابەراتودەرەجەداری ئەمن‌وئەفسەرومستەشاری ئەنفالچی‌وبەناوشۆڕشگێڕی فایلداروتاوانبارانی تر كەدەستیان هەبووە لە ڕەشە كوژی‌و قەتڵو عامو جینۆساید كردنی كوردستانوخوارووی عێراق!! ئەمرۆ زەقەی چاویاندێ‌وبەحیمایەو حەصانەی حزبیەوە, بەبەرچاووی كەسوكاری قوربانیانوخەڵكی شەریفوئازادیخوازەوە دێنودەچن, هەروەها ئاماژەیەكی بەو هێزولایەنەسیاسیانەش نەداوە كە لەقۆناغێك لەقۆناغەكانی خەباتیاندا هاوكاروهاوپەیمانی بەعس‌وشەریك بوون لەتاوانەكانی بەعسی هەڵوەشاوەدا!! ئەمەسەرەڕای ئەوەی دەزگانهێنیەكانی هەرحزبێك بۆخۆی ئەگەرلەدەزگاكانی بەعس قاسی تروسەركوتكەرتر نەبن ئەوا

بەدڵنییاییەوە هیچیان لەوان کەمتر نیە,ئایا بڕیارەکە ئەم دەزگایانە ناگرێتەوە؟ ئەو دادگاهەڕەمەکییەی چەقۆبەدەستەکانی سەراسەری عێراق ناگرێتەوە ؟کەلەدەرەوەی یاسای نیودەوڵەتیوبەپێی یاسای دارستان لەسەرکێشەی بچوك بچوك خەڵکی دەکوژنوژیان لەهەموو ئەوکەسانە دەسێننەوە کەوەك خۆیان بیرناکەنەوە ؟! کۆمیسۆنی باڵای هەڵبژاردنەکانیش مصداقییەتی یاسایی لەدەست دەدات چونکە ئەویش هەربەتەوافوق بووە و لەئەندامانی ئەوحزبانە پێکهاتۆتەوە کەبڕیارە لەگەمەی دیموکراسیەتدا لە لستەبراوەکان بنوبێلایەنی سیاسی قبوڵ ناکەن, کەواتە لەبەرئەوەی عێراق دەوڵەتێك نیە خاوەنی سەروەری یاسایی بێتولەمرۆدا سەربەخۆیی سیاسیویاسایی لێ زەوتکراوە, توانای ئەوەی نیە گرێبەستوپەیماننامە نێوخۆییونێو دەوڵەتیەکان بەتەنهاوبەبێ فلتەری ئەمریکا مۆربکات, ئەنجامدانی هەڵبژاردنیش بنەمایەکی شەرعیویاساییوحقوقی بۆنامێنێتەوە,هەروەها لەنە بوونی سەربەخۆیشدا بانگەشەکردن بۆئەنجامدانی پرۆسەی هەلبژاردنی دیموکراسیوهەرچالاکیەکی تری سەربەخۆ دەبێتە مەهزەلەیەکی تری دنیای جیهانگیری.

2 /بوونیادی کۆمەڵناسی سیاسی عێراق :

بەروخانی رژێمی بەعس وهەلوەشانەوەی دەوڵەتی عێراق پەردە لەسەر ئەوکەلێنو ناکۆکیانەش هەڵدرایەوە کەماوەی 80ساڵە دەوڵەت کاری لەسەردەکات.وێنەی ئیستای کۆمەڵگەی عێراق هیچ نوقڵانەیەکی خیری تێدا نییە, ناسیونالیزمی عەرەبی کەتائیستا لەلایەن هێزەسیاسیەسونیەکانەوە نوێنەرایەتی دەکرێت دروێنەی رەنجی 80ساڵەی خۆی دەکات ,وێنەی خەڵك سەربڕینو خۆتەقاندنەوەوهێرش کردنە سرکەنیسەوشوێنەئاینیەکانی کەربەلاونەجەفورفاندنوکوشتنی کوردلەناوچە جیاجیاکان,زیانگەیاندن بەدامەزراوە ئابوریوخزمەتگوزاریەکان پەرەسەندنی راووروتو دەستدرێژی سێکسی لەسەرژنان..وچەندین دیاردەی تاوانئامێزی تر چیرۆکی رۆژانەی کۆمەڵگەیەك دەگێڕنەوە,کە بونیادوکەلتورەکەی لێوانلێوە لە بەدکاریوتوندتیژیوزەبروزەنگ هەمووئەمانە نمایشی دەمارگیرینەتەوەییوەهمی ڕقێکی ومەزهەبیمان نیشان دەدەن کەتادێ لە جۆش سەندندایە,وێناکردنی ژیانێکی ئاراموئاسوودەوبنیاتنراو بەگیانی دیموکراسیانە (بەنیازە چەواشەکاریەکانی بۆرژوازیشەوە)لەوەها کۆمەڵگەیەکدا لەخەیاڵپلاویش بەولاوەترە,کەلتورێ کە هێشتا بەمافەهەرەسەرەتاییەکانی تاكوقبولکردنی مافەکانی ئەوی تر ئاشنانیەو تا سەر مۆخ دژایەتی لەگەل جیاوازیەکانداهەیە چۆن دەتوانێ دیموکراسی بێ‌وگرنگی بداتە دەنگی هاوڵاتیوڕێزی لیبگرێ؟! کۆمەڵگایەك کە تیایدا نەك هەر هێزە تاریكوسەلەفییەکانی بەڵکو بەناوعەلمانیەکانیشی هەتا ئەمرۆ بەشانازیەوە لەبەردەم کلتوری باڵادەست دەچەمێنەوە کەمێژووی لەفتوحاتوتەکفیرودەسەڵاتی شمشێرەوە سەرچاوە دەگرێت,کلتورێك کە هەتا ئیستاش پەیوەندی نێوان دەسەڵاتوخەڵك سنوری فۆرمی شوانکارەییوسەرداری خێڵی نەبەزاندووە.بەداخەوە ئەمرۆکۆمەڵگەی عێراق لەو کۆمەڵگایانە نییە کەبۆ ئایندە بروانێ ,بەڵکو کۆمەڵگەیەکە لەوەهمی مێژووی زێڕینودنیای ئەفسانەوداستانەکاندا دەژیوهەربەم وەهمەشەوە تاکەکانی خۆی گەورەوپەروەردە دەکات ,بەم وەهمەوە فێری سیاسەتیان دەکات, کایەیەکی هەمیشە ئامادەی ئەم پەروەردەوفێرکردنە حزبەسیاسیەکانن, ئەگەر ڕەهەندەسروشتیەکانی (زمان,مێژوو ,ژینگە...هتد)ی پێکهاتەی کۆمەڵایەتی عێراقیان بۆنەتەوەوئاینوکەلتووری جیاواز دابەشکردبێت,ئەوا دەسەڵاتی سیاسیوحزبەسیاسیەکان,ئەم جیاوازیودابەشبوونەیان بەجیاکاری سیاسیوکۆمەڵایەتی گۆریوەوتەغزیەی ئەم کلتورەیان کردووەوئیدی لەسۆنگەی ئەمەوە کوردبوون,یان شیعەوسوونی بوون ومەسیحی بوونو...هتد هەمووئەم دەستەواژانە جێگەی شوناسی هاوڵاتیان گرتۆتەوەو هەرلێرەشەوە ئیمتیازەکانیان دابەشکردوەوبەخەرمانەیەك بەهای ئەخلاقیونەریتیەوە گەمارۆدراوەو رەوشی کۆمەڵگەی عیراقیشیان لەکۆمەڵگەیەکی چینایەتیەوە گۆڕیوەتە سەرکۆمەڵگەیەکی فرە نەتەوەو فرە مەزهەب.ئەمەش بووەتە هۆی ئەوەی کایەی سیاسەت زیاترکارلەسەر زەقکردنەوەوبەهێزکردنی ئەوبەهایانە بکات تا ئەو جیگایەی چووەتە نێو کۆنەستی کۆمەڵاتییەوە, بەم پێە ناساندنی عەرەب وەك کارەکتەرێکی توندوتیژی کردۆتە عەقلییەتی عەرەبوکوردیشی وەك دلسافوشەرمن کەدواجار ئەم شەرمنیەی پێ بردۆتەناوسیاسەتیشەوە.

مومارەسەی پڕلە زەبروزەنگوتوندوتیژی ناسیونالیزمی عەرەبی ولەمیانیشیدا بەعسیزم وێڕای داغانکردنی یاساودەستووری دەوڵەت کەلتورێکی تێکەڵاوی لەئایدۆلۆژیای ناسیونالستیوئیسلامی بەهەمهێنا,کەعێراقییەکانی لەسەرئاستی ناوچەکەوجیهان وەك

كۆمەڵگەیەكی هەڵگری نەریتی توندوتیژی ناساندولەسەرئاستی عێراقیش,واتە ناوخۆ,كەسایەتیەكی عەرەبی بەرهەم هێنا كە خۆی بەبراگەورە عیراقیەكان دەزانیٚولەرووی سایكۆلۆژیشەوە پڕلەلوت بەرزیوغروری نەتەوەپەرستانە, رەنگە هۆكارێكی لاوازیو نائامادەیی خەباتی مەدەنی وێرای سیاسەتی سەركوتگەرانەی دەوڵەت,بە ئاسایی تەماشاكردنی كاری توندوتیژیودەستكەوتنی ئاسانی چەك لەلایەكونائاسایی بوونی پەیوەندی نیوان نەتەوەوئاینەكان بووبێت.لێرەوە دەتوانین بڵێین :نەریتی دیموكراسیانەو پیرۆزی مافوئازادیەكانی تاك لەنێوكۆمەڵگەدا زۆر بەلاوازی تا نزیك لەسفرئامادەیی هەیە.واتە دیموكراسیەتوهەڵبژاردنوفرەییویەكتر قبوڵكردن لەنێو كۆمەڵگەی داخراوی عێراقدا خواستێكی بەهێزوراگەیەنراوی لەسەر نیە,هەڵبەتە حزبە سیاسیەكانیش كەبەرهەمی هوشیاری كۆمەڵایەتی هەمان كۆمەڵگەی داخراووكلتوری باون سوودمەندی یەكەمن لە زاڵبوونی نەزانیودۆخی وەهاكلتورێكی دواكەوتوو,چونكە دواجار ئەوان فەلسەفەی سیاسی خۆیان لەو جیاكاریوناكۆكیانەوە دەركێشاوە, هەرچەندە ئەم ململانیٚوناكۆكیانەش بەرواڵەت وێنای ناكۆكیوجیاوازییەكی ریشەداری فیكریوسیاسیوسەربازی بۆ كێشاوە ,بەڵام لەناوەرۆكدا گوتارێكی سیاسی هاوشێوەی بەرهەم هێناوە,بەتایبەتی لەهەرسیٚ گوتاری ناسیونالیستی كوردیوناسیونالستی عەرەبیوئیسلامیەكاندا ئەمە بەدی دەكرێت,تەوەرەی هابەشوسەركی ئەم سیٚ گوتارە بۆ ئایندەی عێراق لە سەریەكپارچەیی خاكی عیراق دەخولێتەوەوكە حاڵی حازر لەحكومەتی ئینتقالی عێراقدا بەو پەڕی سەرسەختیەوە بەرگری لێدەكەن, ئەمەش ئەگەر بۆناسیونالیزمی عەرەبوئیسلامی سیاسی خێر بداتەوە بەهێچ شێوەیەك بۆ ناسیونالیزمی كورد خێرناداتەوە,وەك شەریكە بەش لەعێراقی یەك پارچەدا چونكە دواجار ئەو دەبێت جێبەجێكەری ستراتیژەكانی ناوەندی دەسەلات بێت دیارە جێبەجێكەریش هیچ كات بریاردەر نیەلەچارەنوسی خۆی ,ئاشكرایە ناسیونالیزمی عەرەب وەك ئاراستەو رەوتێكی بەهێز لەنێو دانیشتوانی عەرەب نشیندا, لەدژی هەرجۆرە هەوڵێكی كورد بۆدیاری كردنی چارەنوسیی سیاسی خۆی دەوەستێتەوە, هەروەها ئیسلامیە سیاسیەكانیش بەهەمان شێوە لەپەرۆشیانەوە بۆیەكپارچەیی ئومەتی ئیسلام دژی لەتبوونی هەرووڵاتێكی ئیسلامە ,ناسیونالیزمی كوردیش لەژێركاریگەری هەمان تێروانینی شۆڤێنزمی عەرەبیو(سیستمی ئایدۆلۆژی ناسیۆنالیزمی عەرەب كەبۆتە بەشێك لەسیستمی ئایدۆلۆژی بژاقی كوردوسەركردایەتی ئەم بزاڤە لەناوچوارچێوەی سیستمی ئایدۆلۆژی نەتەوەی سەردەستدا بۆچارەنوسی خۆی دەگەرێت)(*) بەم شێوەیە ناسیونالیزمی كوردیش پرۆژەی مافی دیاری كردنی چارەنوسوجیابوونەوە لەعێراقی بەناوی ناواقعی بونەوە بەنادیارییەكی ترسناك سپاردووە, هەروەها لێكچونێكی تری ئەم سیٚ ڕەوتە, كلتوری سیاسیانە,هەرسیٚ لا مەیلی ئەوەیان هەیە نەریتی خێلەكیو ناوچەگەرێتی بەهێزبكەن, كەدەبینین هەردووسەركردایەتی (یەكێتیوپارتی)ش دژایەتی پرۆژەی بەئیسلامبوونی دەوڵەتی عێراق دەكەنودەڵێن نامانەوێت دەوڵەتی عێراق دەوڵەتێكی ئیسلامی بێت ئەوهەلوێستەیان لەوێوە سەرچاوەی نەگرتووە كە ئەوان عەلمانینودەوڵەتی عەلمانی یەكێكە لەستراتیژی سیاسی داهاتوویان,نەخێر ئەمە دوو هۆكاری لەپشتەوە وەستاوە لەلایەك ترسانە لەوگوتارە شمولیوئایدۆلۆژییەی ئیسلامییەكان كەلەگەڵ خۆیدا تۆوی تاك ڕەویوتوندوتیژی هەڵگرتووەوجگە لەخۆی كەسی تر قەبوڵ ناكات, لەلایەكیتریشەوە جۆرە خۆبردنەپێشەوەوخۆشیرینكردنە لەبەردەم ئەمەریكاییەكاندا, دەنا لە15ساڵی حوكمڕانییاندا بینیمان لەگەڵ ئیسلامیەكان چەندە نەرموگونجاوو لەگەڵ چەپوكۆمۆنیستەكانیش چەندە ڕەقوبیٚ مرونەت بوون. بەلاٚم لەپاڵ ئەم لێكچونە ناوەكیانەشدا هەریەكەیان بەئاقاری زەمینەی كۆمەڵایەتیاندا خەریكی زەقكردنەوەی جیاوازیەكانودرێژكردنەوەی ناكۆكیە كۆمەلایەتیە كانن وەك ناكۆكی ئاینیونەتەوەییومەزهەبیوخێلەكی كەهەریەكەیان بەستراتیژی سیاسی خۆیان كاردەكەنو هەمووشیان ئامانجیان گرتنە دەستی دەسەلاٚتی سیاسییە یان شەریكایەتی لەدەسەلاٚتدا ,ئەوەش ئاشكرایە كە ئەو هێزانە لەرووی زەمینەی كۆمەڵایەتیوسەنگی سیاسیشیانەوە هیچ هێزیكیان توانای ئەوەی نیە هێزەكانی تر بسڕێتەوە یان بیانخاتە پەراوێزی روداوەكانەوەوخۆی ببێتە حاكمی موتلەق ئیدی لێرەوە پرەنسیپی تەوافوقی سیاسی دەبێتە ئەمری واقعو شەریكایەتیەكی ناچاری بێئەوەی هیچ كامیان چارەی ئەوی تری بویٚ, هەربۆیەشە تەوافوقەكەیان لەسەرەوەیە بیٚ ئەوەی بناغەیەكی فیعلی بۆتەوافوقی كۆمەڵایەتی دابنێن,كەئەمەیان گەلێك

گرنگترو پڕبایەخترە, بەپێچەوانەوە تەوافوقی سیاسی گوزارشتێکی شەفافە لەوەی کەئەم هێزەسیاسیانە وەك متمانەیان بەیەکتری نیە متمانەیان بەئایندەش نییە.
بەراوردکردنی ئایندەی عێراق بەبەدیموکراسیەتی لوبنان یان ئەندەنوسیاووەك هەندێك ڕۆشنبیری عێراقی وێنای دەکەن ,لێکچوونو وپیادەکردنی ئەزموونی ئەودوولاتە لەگەڵ عێراق بەروردێکی ناتەواوو ناجۆرە, چونکە پێکهاتەی کۆمەڵایەتی لوبنان لەزۆرایەتیەکی خێڵەکی,ئاینی یان نەتەوەیی پێك نەهاتووە هەتا زۆرایەتی هەرگروپێك ببێتە مایەی هەڕەشە بۆکەمایەتی گروپێك یان چەند گروپێکی دیاریکراو. ئەمەجگەلەوەی لە لوبناندا جینۆسایدوسڕینەوەی شوناس رووی نەداوە,جیاکاری‌وستەمکاری بەشێوەیەکی سیستماتیکی تێدا بەرێوە نەچوە, بۆیە عێراق نابێت بەلوبنان هەروەها ناشبێتە ئەندەنوسیا چونکە ئەندەنوسیا هەرچەندە لەرووی رێژەی دانیشتوانیەوە گەورەترین وولاتی ئیسلامیەبەلام ئیسلام وەك بیروباوەروکەلتوری ئاینی جیاکراوەتەوە لەشوناسی نەتەوەییو کاری نەکردووەتە سەرئینتمای تاك بۆ وولاتو نەتەوەکەی واتا هاولاتیەکی ئەندەنوسی بەئاینەکەیدا ناناسریتەوە بەلکو ئەو شوناسێکی نەتەوەیی هەیە بەلام لەعێراقدا هەلومەرجەکە شێوەیەکی ترە بەو پێەی عەرەب زۆرینەی دانیشتوانی عێراق پێك دەهینن, هەرجۆرە نزیکایەتیەکی دەستوروياساکانی بەرێوەبردن لەئیسلام راستەو خۆ هەستی‌نەتەوەیی عەرەبی دەوروژێنێ, لەبەرئەوەی ئیسلام بووەتە شوناسێکی کەلتوری‌وژیاری وشارستانیەتی عەرەبی لەسەروەستاوە, واتە ئاوێتە بوونی ئیسلام بەشوناسی نەتەوەیی بەئەندازەیەکە ئەستەمە ناسیونالستێکی عەرەب بەبێ ئیسلام بتوانێ وێنای خۆی بدۆزێتەوە, بۆیە هەرقسەکردنێکیش لەسەر ئیسلام بەتایبەتی ئەگەر لەدەرگاکانی رەخنەوە بێت ئەمە بەهەڕەشەکردن‌وسوکایەتی بەعەرەب‌ومێژوو کەلتوری پیرۆز لەقەلەم دەدات,بۆیە واچاوەروان دەکرێت وێڕای تەوافوقی هێزەسیاسیەکانیش لەسەردەستوری تازەی دەولەت بەلام بیری نەتەوەپەرستی‌وئاینی قورسایی خۆیان لەسەر دەستوردابنێن‌و لەعێراقی نوێشدا دەستورێکی تەندروست بەرهەم نەهێنن,لەم گۆشەنیگایەشەوە بێمتمانەیی هاولاتی کورد بەهەلبژاردن‌وئایندەی عێراق لاوازدەبێت ,ئەوبێمتمانەییەش بەئەندازەی نائامادەیی وەرچەرخانێکی فکری‌وکۆمەڵایەتیە لەعەقلیەتی عەرەبی عێراقدا بەرەو بنیاتنانەوەی عێراق بەولاتێکی مەدەنی‌و دەولەتێکی عەلمانی, هەلبەت مانەوەی ئەمریکاش لەعێراق نەك هەرگرنگیەکی ئەوتۆی نابێت بەلکو ئامادەبونیشی نیگەتیڤ دەبێت لەعێراق چونکە ئەمریکا بەرژەوەندیە ئابووری‌وسیاسیەکانی خۆی پیش بەها ئەخلاقی‌ومرۆڤایەتیەکان دەخات(ئەمە ئەگەر بەهایەکی ئەخلاقی‌ومرۆڤانە لەسیاسەتی ئەمەریکیدا مابێتەوە) ئەمریکا هیچ کات پیوەرێکی چەسپاوی نیە بۆپیناسەکردنی دیموکراسیەت ودیکتاتۆریەت,پێوەرێکی چەسپاوی نیە بۆ تیرۆریزم‌ودژەتیرۆریزم و دەشێت ئەمریکا بەئاشکرا لایەنگری دەولەتێکی ناسیونال مەزهەبی بکات لەعێراقدا ,دەولەتێك کەهیچ تایبەتمەندیەکی دیموکراسی لەخۆنەگرتبێ بەلکو بەپێچەوانەوەوە خەریکی تیرۆری‌عەقلی هاولاتیە هۆشمەندوپێشکەوتنخوازەکان بێت‌و بە دەولەتێکی دیموکراسی لەقەلەمیبداولەبەرەی دژەتیرۆریزمدا پیناسەیەکی بۆ بدۆزێتەوە ,هەرگیز بەلای ئەمەریکاوە گرنگ نیە یاساودەستورە نێوخۆییەکانی عێراق چۆن دەبن‌و کورد یان شیعە یان هەرلایەکی ترتیبیایدا زەرەرمەندوبەش خوراودەبن , گرنگ ئەوەیە ئەم دەولەتە نوێ یە ئینتمای سیاسی‌وئابوری ئەمریکا نەدۆڕێنێ,بۆیە هەقی خۆمانە بپرسین ئایا عێراق بەرەو دیموکراسیەت دەڕوا ؟ئایا عێراق دەبێتە وولاتێکی دیموکراسی؟ئایادیموکراسییەت لەزهنی کۆمەلگەی عێراقی‌دا ئامادەیە؟ سەرەڕای ئەودووتایبەتمەندیانەی سەرەوەش هێشتا ئاستەنگی زیاترلە رێدان بۆ دیموکراتیزەکردنی عێراق.
دانانی دەستورێکی لیبراڵ‌وچەساپاندنی یاسا ,هەروەك فرێد زەکەریا دەلێت : پێشمەرجی دیموکراسی وهەلبژاردنەکانن چونکە لەوحالەتەدا متمانەودلنیاییەکی باشتر لەئارادا دەبێت بۆدەنگدان وبیناکردنی ئاییندە ,بەلام وەك ئاماژەمان پێدا لیبرالیزم لەڕووی‌سیاسیەوە ئامادەییەکی لاوازوپەراوێزی هەیەولەنێوکۆمەلگەشدا پێشوازی لێناکرێ,هەروەها ئاستەنگێکی تری بەردەم دیموکراسی وجودی نەوتە کەفرید زەکەریا بە نەفرەتی نەوت ناوی دەبات,رای وایە ئەو ولاتانەی کە کۆلەکەی قایمی ئابووریان لەسەرهەناردەی نەوت ڕاوەستاوەوپشت بەسامانی نەوت دەبەستن بۆیە لەمۆدێرنیزەکردنی کۆمەلگەکانیان‌وتازەکردنەوەی یاساکان‌وبیناکردنی ئابوری بازاڕ خۆیان هیلاك ناکەن, چونکە دەستکەوتی ئەوان داهاتێکی ئامادەیەوبەهەوڵ‌وشارەزایی بەدەست

نايەت, لەم گۆشەنيگايانەوە گەشبينى بەئايندەى عێراقوچاوەڕوانى ديموكراتيزەكردنى وەهميكەولەوەش خراپتر چونە نێوپرۆسەى هەڵبژاردنوبەشدارى كردنى ئەوگەمەيەى ئەمڕۆيە لەژێرناوى هەلبژاردندا بەڕێوە دەچێت لە كاتێكدا كە سيناريوكان چەندمانگێك لەوەوپيشتر ئامادەكراونوكورسيەكان دابەشكراون خۆكانديد كردنيش بەناوى جياجياى وەك لستى ديموكراتىوبێلايەنو سەربەخۆو شتى لەم بابەتەوە هەولێكە بۆ ئارايشتكردنو شاراردنەوەى ڕووى دزێوى ئەو گەمەيە.

ئامادەيى هاولاَتيان لەدەنگداناداو نائامادەبيان لەبڕياردا.

لەڕوالەتدا وادەردەكەوێت كەهاولاتى ڕۆڵى كاريگەروگرنگ بگێڕێت لە هەلبژارنەكاندا,گوايە دەنگ بۆنوێنەرى كانديدكراوى خۆى دەدات,تانوێنەرەكەى لەدەسەلاتى هەلبژێردراودا نوێنەرايەتى ئەمى هاولاتى دەنگدەر بكات!ولانى كەمى خواستەكانى بەدى دێنىَ,لەديموكراسيە كۆنوتەقليديەكاندا هاولاتى دەنگدەر چەند ليستێكى دەخرێتە بەردەست,تاكو لەنيوياندا ليستێك يان لايەنێك هەڵبژێرىَ,لەم جۆرە ديموكراسيانەدا هەم دەسەلاتداروهەم ئۆپزسيون هەنوخەريكى دووبارەكردنەوەوچەندبارەكردنەوەى ئەم گەمەيەن,بەلام لەم ديموكراسييەتە ناوازەيەى عێراقدا كەدەستوديارى ئەمريكايە هێشتا گەمەكە بەم شێوە كلاسيكىوتەقليديەش نييە! چونكە لەم وولاتەدا ئۆپۆزسيۆن نيە واتە دەنگدەر چەند ئيختيارێكى لەبەردەمدانيە تايەكيكيان هەڵبژێرىَ ,وەزعى سياسى لەعێراقدا بەجۆريكە كە ئەو هێزانەى بانگەشەى ديموكراسيەت دەكەن خۆيان خالێن لە مەعريفەى ديموكراسى, ئەوان هێشتا كۆمەڵە هێزێكى ناديموكراسينو ناوى ديموكراسيان لەخۆ ناوە ئەوانە هێزى تۆتاليتارينو بگرە سەريان لەديكتاتۆريەتيش دەخورىَ,هەربۆيەشە لەناوچەكانى ژێر دەسەلاتى خۆياندا ڕيگابەدەركەوتنى ئۆپزسيونێكى ئەكتيڤ وپرۆژەى سياسيى جياواز نادەن, جياواز لەم هێزانەش فاكتەرێكى جديتريش لەسەرهەلَنەدانى ئۆپوزسيونى راستەقينە بەپرۆژەى سياسيى نوێوە ئەمريكايە,چونكە هەموو ئەوهێزەسياسيانەى كەئێستا لەئارادان ئەمريكا دەستەمۆى كردوونوهەمووشيانى بەم يان بەوشێوەيە ئەزموون كردوە, بەتايبەتى لەم هەلومەرجەدا دەركەوتنى سەروسيماى هەرهێزێكى سياسيى كە خاوەنى پرۆژەى جياوازبێت لەوەى كەلەئەجنداى ئەمريكادايە,ئەم زلهێزە دەخاتە مەيدانى ململانێيەكەوە, كە وەلامە حازربەدەست(مجهز)ەكانى ئەووهاوپەيمانەكانى ناتوانن قايلى بكەن ,چونكە ئەمريكا وابەئاسانى دەستبەردارى قومارێك نابێت كە ئەمرۆ تيايدا سەركەوتووە,و لەبردنەوەى قومارەكەشدا بەشەرتى رزگاركەر نەك داگيركەر لەلايەن هێزە عيراقيەكانەوە لێى دەربازبێت, هەروەك ئەمرۆ بانگەوازكردنى خەلَكى بۆبەردەم سندوقەكانى دەنگدان چ لەلايەن سەركردەى حزبێكى عەلمانيەوە يان لەلايەن مەرجەعێكى گەورەى دينيەوە بێت هيچ لەو راستيە كەم ناكاتەوە كەهەردولا بانگەشە بۆ بەرژەوەنديەكانى ئەمريكاوپرۆژەوئەجنداى ئەمريكا دەكەن لەعێراقدا,بەلام ئەمەش بەناوى شەرعيەتدان بەدەستورى ئايندەى عيراقەوەئەنجام دەدرێت, ئامادەبوونى خەلَكى لەدەنگداندا بيانويەك دەبێت بەدەست دەولَەتى عێراقودەسەلاَتى ئايندەوە, بۆوەلامدانەوەى هەرجۆرە نارەزايەتيەك بەبەرنامەوسياسەتەكانى دەولَەت گوايە هەموو ئەمانە شەرعين چونكە پەسەندكراوى نوێنەرانى هەڵبژێردراوى خەلَكن, بەلام خۆيان لەو حەقيقەتە دەدزنەوە كە نوێنەرەكان هەلبژيردراوى خەلَك نين بەلَكو پيشتر بەرلەوەى خەلَكى بچنە بەردەمى سندوقەكانى دەنگدان ئەوان دياريكراونولەلايەن حزبەكانەوە دانراون, ئەمەش دەكرێت بەرجەستەكەرى پڕاوپڕى ئەو بۆچوونە بێت كەدەلێت : مەڕەكان مافى هەلَبژاردنى شوانەكەيان هەيە ,بەلام دواجار هەرمەڕيشن. كەوايە هاولاَتيان لەڕاستيدا تەنها دەنگدەرێكى ئاڕاستەكراون بەرەوسندوقەكانى دەنگدان بۆگێڕانى رۆلێك كە ئەوپرۆسەيە تەواو دەكاوئەمەش ناو دەنێن پرۆسەى ديموكراسى ! بەلام يەكێك لە ئيشكاليەتەكانى ديموكراسيەت وەك ئاماژەمان پێدا بەكارهێنانى دەنگى هاولاَتيى يەو كردنيەتى بەئامرازى گەيشتن بەكورسيەكانى دەسەلات , وەرگرتنى پۆستوئيمتيازە لەسەر حسابى پيويستيە ئابورىو سياسىو كۆمەلاَيەتيەكانى خودى هاولاَتى ,بەلام تێروانينە هەرە سادەوساكارەكەى هاولاَتيان كەنيگەرانن لە چونە بەردەم سندوقەكانى دەنگدان لەبەر ئەوەيە كە كۆمەلَە كەسانێك لەسەر حسابى دەنگى ئەموئامادەبوونى ئەم نەبنە خاوەنى ئمتيازى كۆمەلاَيەتىوسياسى ,ئەمى هاولاتيش تەنها ببێتە تەماشاكەر. ئيشكاليەتەكەش لەوە دايە كەپاش تەواوبوونى پرۆسەى دەنگدان دەنگدانوهەلبژاردنو سەركەوتنى ئەوكانديدانەى كە هاولاَتى دەنگى پێداون دەبنە نوێنەرى,بەلام واباوە كە كانديدەكان نەلەحالَى دەنگدەران دەپرسنەوەونەخۆشيان بەبەرپرسيارى

بەدەمیان دەزانن,بەڵكو ئەوانیش دەبنە كۆمەڵەكەسێكی جیاواز لەخەڵكی‌وهەروەك بەرپرسانی حزبی‌وحكومی لەئیمتیازدا خاوەنی هەموو مافوسەروەریەكن‌ولەواجبیشدا بێدەربەست‌وخەمساردن,بۆیە نوێنەری هەڵبژێردراو لەجیاتی راپەڕاندن‌وجێبەجێكردنی بەڵێنەكانی پیش هەڵبژاردن, دەبینین ئەرك‌وسیاسەتێكی تر جێبەجێدەكات,كەدورن لەخواست‌وپیداویستیەكانی خەڵك. ئەمەش لەوێوە سەرچاوە دەگرێت.كەسیستم‌ومیكانیزمێك نیە بۆلێپێچینەوەی نوێنەران. ئەوەی تائیستا هەبووە تەنها لێپرسینەوەی حزب بووە,ئەویش نەك لەبەرئەوەی نوێنەرێكی باشی خەڵكی نەبووە,بەڵكولەبەرئەوەی نوێنەرایەتی حزبی باش نەكردووە, چونكە ئەومنەتباری حزبەوئەگەر حزب نەبوایە ئیمتیازوبەرپرسیارێتی بەخۆیەوە نەدەبینی, كەوایە ئەو بەرلەوەی ناوی نوێنەری جەماوەربێت نوێنەری حزبەكەیەتی‌ودەبێت لەپیش هەرشتێكی ترەوە وەفاداری حزب بێت,رەنگە لەم لایەنەشەوە بیٚ پاساو نەبن‌وبڵێن باجارێكی تر هاولاٚتیان دەنگ بەنوێنەرە خەمساردەكان نەدەن .بەلاٚم ئەمەش كلاٚونانە سەرێكی ترە چونكە لەوەها حالێكدا كارلەكار ترازاوە,تازە بەچی دەچێت كەنوێنەری هەڵبژێردراو بووبە خاوەنی كۆمەڵێك دەستكەوت‌وئیمتیازاتی سیاسی وئابوری وخواردنی موچەیەكی خۆڕایی ؟!مەگەرچونە سەركورسی‌وموچەخۆری خۆڕایی هەرلەسەرحسابی خەڵك‌ودەنگی خەڵك نەبووە؟ ئایا لەمێژووی سیستمی پەرلەمانی‌ودیموكراسیدا هەتائەمڕۆ ڕوویداوە سەروەت‌وسامانی نوێنەرانێك كە بەشێوەیەكی نامەشروع ونایاسایی‌ولەسەرحسابی پۆست‌وكورسیەكەی پێكیهیناوە دەستی بەسەردا گیرابیٚ‌وخرابیتەوەخزمەتی دامەزراوە رۆشنبیری‌وخزمەتگوزاریەكانی كۆمەڵگە؟ بۆیە :

1.پاساوی دەنگ نەدانەوە بەنوێنەری سەرپێچی كار هیچ گرەنتیەك نابێت كە ئیتر نوێنەرانی تر خەمخۆری هاولاٚتیان دەبن,هەروەها گرەنتی ئەوەش ناكات كەئەوانە لەكورسی دەسەلاٚت بێنە خوارەوەلەبەرئەوەی فرت‌وفێڵ‌و(حیلەشەرعی) دیموكراسی هێندە زۆرن كە چاوبەستە لەهاولاٚتیان پیٚ بكەن,ئەمە جگەلەوەی هەمان ئەو نوێنەرانە بەئاسانی دەتوانن سود لەكەناڵەكانی ڕاگەیاندن‌ودارایی وەرگرنەوەوجارێكی تریش گەمەی دەنگ كڕین دووبارەبكەنەوە,هەروەك لەئیستادا دەبینین,كاندید كردنەوەی كەسانی گومان لێكراوی وەك كۆنە بەعسی‌وئەنفالچی بەو هەمووتاوانانەشیانەوە لەوەناترسن دەنگ بەدەست نەهێننەوە,بەبیٚ پاساو خراونەتەوە ناولستە جۆراوجۆرەكانی كوردستان‌وعێراقەوە,ئەمە ئەگەر ئەوگریمانەیەش وەرگرین كە ئەو كەسانە هیچ دەستێكیان لەتاوانی ئەنفال‌وجینۆسایدكردندا نەبووەو رۆژگارەتاریكەكانی دەسەلاٚتی بەعسدا چاكەیان زۆرتر بووە لەخراپە(هەرچەندە ئەمە گریمانەیەكی دوورە) تەنها وەك ڕێزێك بۆهەستی خەڵكی كوردستان دەبوایە بەیاسایەك خۆهەڵبژاردنی ئەو جۆرەكەسانە ڕێگەی لێبگیرایە,نەك حزب دەست پێشخەر بێت لەهەڵبژاردنیان!

2.دیموكراسییەت‌وسیاسەتی بازاڕی ئازاد لەسەربناغەی ئیحتیكاری پایەكانی ئابووری‌وناوەندی دەسەلاٚت‌وسیاسەت‌ودەزگاكانی ڕاگەیاندن بەڕێوە دەچێت (لەبەر ئەوەی زۆربەی سیستمە دیموكراسیەكانی ئەمڕۆ سەرمایەدارین ,بۆیە ئەم جۆرە دیموكراسیانە بەكردەوە لایەنگری چینە داراومولڵكدارەكانن,دەنگەكانیش لەوەها حالێكدا وەك هەركالاٚیەكی تر كڕین‌وفرۆشتنیان پیٚوەدەكرێت,بۆیە موزایەدەچیەك دەتوانیٚ زۆرترین دەنگ بكڕیٚ‌وبراوە دەرچیٚ,بەم شێوەیە كەمینەیەكی كەم لەبازرگان‌وسەرمایەداری گەورە دەنگەكان دەكڕن‌ودواجاریش جڵەوی حوكمڕانی بەدەستەوە دەگرن,هەروەها چاپەمەنی‌وتریبۆنەكانیشیان لەبەردەستدایە,بەمەش دەتوانن,پارێزگاری لەبانگەشەوسیاسەتەكانیان بكەن)* دواجاریش لەدیموكراسیەتدا ژمارەی دەنگەكان حساب دەكەرێن نەك بارستاییان.

ئەوەی ئەمڕۆ سەبارەت بەهەڵبژاردنەكانی عێراق لەلایەن یەكیتی‌وپارتی‌وحزبە بچوكەكانی تریش ڕایدەگەیەنن,گوایە لەم هەڵبژاردنەدا بەشداری كردنی زۆرترین ڕێژەی دەنگدەری كورددەبێتە مایەی دەستكەوتی زیاتری سیاسی‌وئابوری بۆخەڵكی كوردستان,لەبنەڕەتدا پێچەوانەی پڕەنسیپەكانی دیموكراسیە,چونكە مافەدیموكراسیەكانی هاولاٚتی لە كۆمەڵگەیەكی فرەنەتەوەوفرەكەلتوردا نەوەستاوەتە سەرچەندایەتی‌وڕێژەی دەنگدەرانی,بەڵكونەتەوەوكەلتورەكان مافی یەكسانیان هەیە,لەڕووی سیاسی‌وئابوریەوە,لەلایەكی تریشەوە ئەم دەربڕینە گومانی هاولاٚتی عیراقی زیاتر دەكات لەوەی كەعێراق ببێتە ولاٚتێكی دیموكراسی,لەڕاستیدا ئەم هەڵبژاردنەی حزبەكوردیەكان بەگەرمیەوە بەرەوپیری دەچن نەك ژیانی خەڵكی كوردستان باشترناكات,بەڵكو بەرەوئایندەیەكی خراپتری دەبات لەوەی كەئێستا

هەیە,لەبەرئەوەی گەڕانەوە ژێر سایەی دەوڵەتی عێراق لەهەرفۆرمێكدابێت لەرۆژگارێكی وەك ئەمڕۆدا لەبەرژەوەندی كوردوگەلانی تری عێراقدانیە چونكە ئەمە دوبارە سەلماندنەوەی ستراتیژی شۆڤێنیزمی عەرەبیە, قبولكردنەوەی سەروەریی عەرەبە بەسەركوردوگەلانی تری عیراقدا, درێژەدانەوەیە بەخوێن لەبەر ڕۆیشتنەوەی گەلانی عێراق بەگشتیورۆڵەكانی كورد بەتایبەتی , بۆیە دەبوایە ئەم دەنگدانەی ئێستای خەڵكی كوردستان بۆیەكلایی كردنەوەی چارەنوسی سیاسی خۆی بوایە,لەسەرمانەوەونەمانەوەی لەچوارچێوەی عێراقدا,بەڵام كە پرۆسەكە ئەمە نیە, ناشێت كەمی دەنگدەرانی كورد ببێتە مایەی كەمی بودجەی هەرێمی كوردستانوپلەدوویی كوردلەرووی سیاسیەوە,چونكە لەسیستمی دیموكراسیدا ناشێت پلەدوویی بەرووخساری كۆمەڵگەوە دیاربێت نەلەرووی ئابورییەوەونەلەرووی سیاسیوسەرخانی كۆمەڵایەتیەوە.بەڵكو بەپێچەوانەوە مافەكان یاسایی دیاری دەكرێنویاساكانیش بەشێوەی مۆدێرنوپێشكەوتوو دادەڕێژرێنەوە.مافە سیاسیەكانی كوردیش لەدەرەوەی سنوری جارنامەی گەردوونی مافەكانی مرۆڤدانینوئەمەش لەمێژووی دروستبونی یەكەم دەوڵەتی عێراقەوە دانی پێدانراوە,كەچی ئەمڕۆشی لەگەڵدابێت فەرامۆش كراوە! ئەوەی كەپرسیاری جدیە ئەوەیە بەشداری كورد لەهەڵبژاردنەكانی عێراقدا جا بەرێژەی كەم بێت یان زۆر چۆنە؟ ئەودەستورەی كە دەنوسرێت چەندەمافەكانی كوردلەبەندوبڕگەكانی خۆیدا دەسەلمێنیٚ بەمافی چارەنوسیشەوە ؟ مافەكانی هاوڵاتیەكی كورد لەعێراقی ئایندەدا چۆنوچین؟ لەراستیدا ئەمانە پێویستیان بەوەڵامی تێروتەسەل هەیە نەك ئەوەی رێژەی بودجەوپارەی دابینكراو لەلایەن دەوڵەتی عێراقەوە بۆبەكارهێنانوخەرجكردنی لەلایەن فەرمانڕەواكانی كوردستانەوە لەبری خەرجكردنی بۆهاوڵاتیان لەسەدا چەندە؟! لێرەوە پرسی ئامادە بوونونەبوونی هاوڵاتی لەبەردەم سندوقەكانی دەنگداندا گرنگی خۆی دەبێت,ئامادەبوون بۆلێدانی ئیمزای پشتگیریورەزامەندی لەسەرلستوسیناریو ئامادەكراوەكان یان ئامادەبوون بۆ دەنگدان لەسەردیاری كردنی مافی چارەنوس, نائامادەبوونوبایكۆك كردنێكی نێگەتیڤانەی هەڵبژاردن یان نائامادەبوونێكی ئەكتیڤومانادار؟ هاوڵاتی كورد چۆن مانا دەدات بەدەنگدانی خۆیو چۆنیش مانا دەدات بەدەنگ نەدانی.

پەراوێزەكان :

(*) (كۆماری یەكەم لە14یتەموزی 1958دەستپێدەكاولە 9ی نیسانی 2003بەروخانیبەعسیەكان كۆتایدێت.تایبەتمەندیەكانی ئەم قۆناغە,كودەتا سەربازیەكانو تاكرەوی لە دەسەڵاتداونەبونی پلورالیزمو دیموكراسیەت,جینۆسایدوسەركوتی سیاسیە ..هتد

بۆنوسینی ئەم ووتارە سوود لەم سەرچاوانە وەرگیراوە :

- بنیادهای عالم سیاست........عبدالرحمن عالم
- مقدمات سیاست ....ستیڤ تانس
- ئیمپراتۆریای لم ....رەفیق سابیر
- جلب اللیبرالیە والدیمقراگیە الی العراق.....فرید زكریا
- القوە القانونیە للانتخاب فیالدستوروالقانون ...المحامی حمید حارپ الساعدی